

Son Yirmi Yılda Hemşirelik Alanında Eleştirel Düşünme ile İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin Retrospektif İncelenmesi

Esra TAYAZ* Ayşegül KOÇ**

*Arş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0001-6614-8401

** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0003-1179-5550

ÖZET

Eleştirel düşünme, hemşirelik bilgisinin temelini oluşturur ve performansın, uyum sağlamanın, problem çözmenin, bu meslekteki sorumlulukların teorik ve kavramsal anlayışının hayati bir parçasıdır. Retrospektif tanımlayıcı tipteki bu çalışmada, eleştirel düşünme ile ilgili yapılan çalışmaları belirlemek amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranmıştır. Yapılan tarama sonucunda “eleştirel düşünme” anahtar kelimesi ile 867, “critical thinking” anahtar kelimesi ile 1082, kritik düşünme anahtar kelimesi ile 35 teze ulaşılmıştır. Değerlendirmeye 29 tez alınmıştır. Tezlerin 21 tanesi yüksek lisans, 8 tanesi doktora tezi olarak bulunmuştur. Yüksek lisans tezlerinin tamamı kanıt 4 düzeyinde iken, doktora tezleri değerlendirildiğinde kanıt 2 düzeyde iki tez, kanıt 3 düzeyde dört tez ve kanıt 4 düzeyde iki tez yer almaktadır. Son 5 yılda yapılmış olan tezlerde eleştirel düşünme üzerine daha fazla çalışıldığı belirlenmiştir. İncelenen tezlerde tanımlayıcı çalışmaların fazla olması sebebiyle randomize kontrollü çalışmalara ağırlık verilmesi önerilir. Ayrıca eleştirel düşünme ile ilgili tezlerin yarısından fazlasının öğrenci hemşireler ile yapılması nedeniyle tezlerin çalışan hemşireler üzerine yoğunlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eleştirel düşünme, hemşirelik.

Retrospective Analysis of Postgraduate Theses on Critical Thinking in Nursing in the Last Twenty Years

ABSTRACT

Critical thinking forms the basis of nursing knowledge and is a vital part of the theoretical and conceptual understanding of performance, adaptability, problem solving, and responsibilities in this profession. In this retrospective descriptive study, the National Thesis Center database of the Council of Higher Education was searched in order to determine the studies on critical thinking. As a result of the scanning, 867 theses were reached with the keyword critical thinking, 1082 with the keyword critical thinking, and 35 theses with the keyword critical thinking. 29 theses were included in the evaluation. 21 of the theses were found as master's theses and 8 of them as doctoral theses. While master's theses are at fourth level of evidence, when doctoral theses are evaluated, there are 2 theses at evidence 2 level, 4 theses at evidence 3 level, and 2 theses at evidence 4 level. It has been determined that more studies have been made on critical thinking in the theses made in the last 5 years. Due to the large number of descriptive studies in the examined theses, randomized controlled studies should be emphasized. In addition, since more than half of the theses are done with student nurses, studies on critical thinking should be focused on working nurses.

Keywords: Critical thinking, education, nursing.

Sorumlu yazar: esratayaz@gmail.com

Geliş tarihi: 03.11.2021

Kabul tarihi: 18.01.2022

Atf için: Tayaz, E., & Koç, A. (2022). Son yirmi yılda hemşirelik alanında eleştirel düşünme ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin retrospektif incelenmesi. *KAEÜ Sađl. Bil. Derg.* 6(1), 1-13.

GİRİŞ

Eleştirel düşünme “neye inanacağımıza veya ne yapacağımıza karar vermeye odaklanmış mantıklı yansıtıcı bir düşünme” olarak tanımlanmaktadır (Ennis, 1989). Buna göre eleştirel düşünme, belirli bir amaca veya hedefe ulaşmak amacıyla tutumlardan ve stratejik becerilerden oluşan karmaşık, dinamik bir süreçtir (Falcó-Pegueroles ve ark., 2021). Bu süreç bir fikir veya eylemin ardındaki niyetler, gerçekler, nedenler hakkında organize edilmiş, yapılandırılmış, öznel, merak sonucu ortaya çıkar ve ne olduğu, neden olduğu hakkında daha derin bir anlayış elde etmek için sorular formüle etmeyi içerir (Alfaro-LeFevre, 2016). Üst düzey düşünme aktivitesi olarak kategorize edilmiş eleştirel düşünmeyi gerçekleştirebilmek için bir dizi düşünme becerilerine ihtiyaç duyulmaktadır (Burden ve Byrd, 2010). Eleştirel düşünme yeteneği ve becerisi, kişinin çevresel bilgilerini işlemesine, nesnel anlam çıkarmasına, sorunları somut olarak değerlendirmesine ve çeşitli bilgi türlerine dayanarak sonuçlar çıkarmasına olanak tanır (Kashaninia ve ark., 2015).

Sağlık hizmeti sunumunda hemşirelik eylemlerinin genişlemesinin bir sonucu olarak, hemşireler yaşam ve ölüm arasında bir noktada yer almaktadır. Bu noktada acil ve kritik müdahale durumlarında bireyin hayatını kurtarmak için karşılaşılabilecek sorunları saniyeler içinde tahmin etmenin yanı sıra hemşirelerin giderek daha fazla eleştirel düşünen ve özerk öğrenen, hızlı düşünebilen bireyler olmaları beklenmektedir (Von Colln-Applying ve Giuliano, 2017). Eleştirel düşünme, hemşirelik bilgisinin temelini oluşturur ve performansın, uyum sağlamanın, problem çözmenin, bu meslekteki sorumlulukların teorik ve kavramsal anlayışının hayati bir parçasıdır. Bu nedenle profesyonel hemşirelerin, klinik eğitimin önemli bir parçası olarak kabul edilen eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmaları beklenir (Kashaninia ve ark., 2015). Tıbbi teknolojinin hızla gelişmesi, hastalıkların yoğunlaşan şiddeti, karmaşıklığı ve hasta merkezli bakıma yapılan vurgu ile klinik hemşireler, klinik uygulamada giderek daha karmaşık ve zorlu koşullarla karşı karşıyadır. Bu bağlamda, değişen ve karmaşık koşullarda karmaşık sorunların üstesinden gelmek için çok önemli olan eleştirel düşünme, klinik hemşirelerin hasta güvenliğini sağlamak ve yüksek kaliteli hemşirelik bakımı sağlamak için gereklidir (Von Colln-Applying ve Giuliano, 2017).

Hemşirelikte profesyonellik, bakım kalitesinin artması, hasta güvenliği, problem çözme, klinik karar verme noktalarında eleştirel düşünmenin yönetici hemşireler, hemşirelik öğrencileri, klinikte çalışan hemşirelere kadar herkes tarafından kullanılması gerekmektedir. Eleştirel düşünen hemşire yöneticilerin, olumlu bir çalışma ortamı geliştirme yeteneğine sahip olduğunu ve bunun sonucunda hemşirelerin iş devamlılığı, iş memnuniyeti ve çalışma performansı artmaktadır. Hemşirelikte önemli bir beceri olduğu için, hemşirelik öğrencilerini eleştirel düşünme ile tanıştırmak ve öğretmek gereklidir. Hemşirelik öğrencilerine eleştirel düşünme erken dönemde verilerek beceriler, deneyim ve uygulama yoluyla gelişmesi sağlanmalıdır (Castledine, 2010; Di Vito-Thomas, 2005). Eleştirel düşünmenin gelişimini desteklemek için literatürde probleme dayalı öğrenme, kavram haritası, simüle edilmiş klinik senaryolar ve vaka çalışmaları dahil olmak üzere çoklu stratejiler önerilmektedir. Bununla birlikte, eleştirel düşünme yeteneğini geliştirmeye yönelik etkili stratejilerin mevcut kanıtları tutarsız kalmaktadır (Fero ve ark., 2010; Popil, 2011; Tseng ve ark., 2011).

Eleştirel düşünmenin kendisi, hemşirelik bilimi bağlamında yeni bilgileri keşfetmeye yönelik üst düzey bir süreç, ilgi veya merak yarattığı için araştırma yeterliliklerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Hemşirelik pratiğinde, eleştirel düşünme, problem çözme konusunda tanısal doğruluk ve iyi karar verme ile bağlantılıdır. Eleştirel düşünmenin klinik uygulamada önemi açıktır ve yüksek kaliteli bakımın belkemiğidir. Karmaşık, değişen ve yüksek mesleki sorumluluk gerektiren hemşirelikte klinik bağlamda esas olan eleştirel düşünebilmektir (Falcó-Pegueroles ve ark., 2021). Böylece kritik karmaşık durumlarda eleştirel düşünme yeteneğinin verilmesi ile üniversite eğitiminden sonra hemşirelik öğrencileri mesleki anlamda büyük başarı sağlayacaklardır. Hemşirelik eğitimcileri hem karmaşık hem de basit sağlık durumlarında eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini teşvik etmelidir (Von Colln-Applying ve Giuliano, 2017).

Hemşirelik mesleği için bu denli önemli olan ve mesleğin ayrılmaz bir parçası olan eleştirel düşünmenin eğitimdeki yerini belirlemek önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı; lisansüstü hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünmeye yönelik yaptıkları tezlerin kanıt düzeyleriyle birlikte değerlendirilmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma retrospektif tanımlayıcı tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Literatür taraması 03.12.2020-31.12.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tarama yapılırken “eleştirel düşünme”, “kritik düşünme” ve “critical thinking” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Bu araştırmada incelenen tezlerin dahil edilme kriterleri; Hemşirelik Anabilim Dalları tarafından 2000-2020 yılları arasında yapılmış olması, YÖK ulusal tez merkezinde erişime açık/tam metnine ulaşılmasıdır. Araştırmadan dışlanma kriterleri ise başlığında çalışmanın farklı disiplinler tarafından yapılmış olması, 2000 yılı öncesinde yapılmış olmasıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından verilerin özetlenmesi için standart bir veri özetleme formu geliştirilmiş ve veriler buna göre değerlendirilmiştir. Veri özetleme formunun içeriğinde çalışmaya alınan lisansüstü tezlerin yazarı, yılı, türü, amacı, örneklem özellikleri-büyüklüğü, veri toplama araçları, sonuçlar ve kanıt düzeyi yer almaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezleri kronolojik sıraya göre incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Yapılan tarama sonucunda “eleştirel düşünme” anahtar kelimesi ile 867, “critical thinking” anahtar kelimesi ile 1082, “kritik düşünme” anahtar kelimesi ile 35 teze ulaşılmıştır. Tezler dahil edilme ve dışlanma kriterlerine göre değerlendirilmiş ve ölçütlere uygun olmayan tezler elenmiştir. Çalışmada hemşirelik anabilim dallarında yapılan 40 teze ulaşılmıştır. 2 tez 2000 yılından önce yapıldığı, 9 tez ise konu ile alakasız olması nedeniyle elenerek toplam 29 yüksek lisans ve doktora tezi çalışma kapsamına alınmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında değerlendirilen tezlerin kanıt düzeyleri Stetler’in (2001) çalışmasından yararlanılarak kanıt düzeylerine göre sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan lisansüstü tezlerde yazarlar YÖK Ulusal Tez Merkezi veri giriş formunu onaylayarak çalışmaların ulaşılabilir olmasına izin vermektedir. Bu doğrultuda veri tabanında erişime izin verilen tezler incelenmiştir.

BULGULAR

Çalışmamız kapsamında 2000-2020 yılları arasında yapılan lisansüstü tezler derlenmiştir. Tablo 1’de yüksek lisans tezleri yer almaktadır. Eleştirel düşünme ile ilgili hemşirelik bölümünde yapılan tezlerin tamamı tanımlayıcı çalışma deseninde olduğu belirlenmiştir. Kanıt düzeyleri 4 olarak belirlenmiştir. Eleştirel düşünmeye yönelik farklı ölçekler kullanılmış olsa da en çok “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” tercih edilmiştir. Yüksek lisans tezlerinin 1’inde örneklemi akademisyenler, 10’unda örneklemi hemşire grubu ve 10’unda örneklemi hemşirelik öğrencileri oluşturmaktadır.

Tablo 2’de çalışmaya dahil edilen doktora tezlerine ilişkin değişkenler yer almaktadır. Yapılan inceleme sonucunda eleştirel düşünmeye yönelik hemşirelik bölümünde 8 adet doktora tezi olduğu belirlenmiştir. Yapılan tezlerin tamamının örneklemi hemşirelik öğrencileri oluşturmaktadır. Kullanılan materyal ise biri hariç diğerlerinde “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kullanılmıştır. Tezlerin iki tanesi tanımlayıcı çalışma diğerleri ise farklı araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmalar değerlendirildiğinde kanıt 2 düzeyde 2 tez, kanıt 3 düzeyde 4 tez ve kanıt 4 düzeyde 2 tez yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmaya Dahil Edilen Yüksek Lisans Tezlerine Ait Değişkenler

Yazar ve yıl	Amaç	Kullanılan materyal	Araştırma türü	Örneklem	Sonuç	Kanıt düzeyi
Gözüyeşil G.A. (2020)	Hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları stresin eleştirel düşünme eğilimleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılmış.	Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	4. sınıf 255 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin yaşadığı stresin eleştirel düşünme eğilimlerini bazı boyutlarda olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmış.	4
Şabanoğlu G. (2020)	Hemşirelerin eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme becerileri ile bireyselleştirilmiş bakım algılarını belirleyerek aralarında ilişkiyi ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmış.	Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği Beceri Boyutu	Tanımlayıcı çalışma	160 hemşire	Hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerinin iyi düzeyde olduğu, hemşirelerin yaratıcı düşünme becerilerinin düşük düzeyde olduğu ve bireyselleştirilmiş bakım algıları ile aralarında pozitif yönde ilişki olduğu sonucuna varılmış.	4
Eskidemir S. (2020)	Son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme ve duygusal zekaları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	4. sınıf 124 ve yüksek lisans 60 hemşirelik öğrencisi	Öğrencilerin eleştirel düşünme ve duygusal zekaları arasında pozitif, orta düzey bir ilişki olduğu, iki grubunda eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	4
Çengel B.A. (2020)	Yoğun bakım hemşirelerinin iş doyumu ve eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmış.	Marmara Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	128 hemşire	Yoğun bakım hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu, eleştirel düşünme düzeyleri arttıkça iş doyumlarının da arttığı sonucuna ulaşılmış.	4
Uyanık G. (2019)	Hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası iletişim ve eleştirel düşünme arasında ilişki aramak amacıyla yapılmış.	Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	399 her sınıftan hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğunu, kültürler arası etkinlik ile eleştirel düşünme arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Uyar G.M. (2019)	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve otonomi düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	288 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmış. İki ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı pozitif ilişki olduğunu bildirmişler.	4
Aras Yetik A. (2019)	Acil serviste görev yapan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	243 hemşire	Acil serviste görev yapan hemşirelerin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmış.	4

Yalçinkaya S.B. (2019)	Hemşire akademisyenlerinin akademik etik değerleri ve eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmış.	Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	120 hemşire akademisyen	Hemşire akademisyenlerin eleştirel düşünme tutumlarının ortalamasının altında kaldığı sonucuna ulaşılmış.	4
Urhan E. (2019)	Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek ve “Hemşireler için klinik uygulamada eleştirel düşünme ölçeğinin” geçerlik güvenirliğini Türkçe’de test etmek amacıyla yapılmış.	Hemşireler İçin Klinik Uygulamada Eleştirel Düşünme Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	İlk aşamada 273 hemşire ikinci aşamada 559 hemşire	Ölçeğin geçerlilik ve güvenirliğinin yüksek olduğu, hemşirelerin ise eleştirel düşünme düzeylerinin orta değer üstünde olduğunu sonucuna ulaşılmış.	4
Taşçı Ö. (2018)	Cerrahi servislerinde görev yapan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri ve kanıta dayalı hemşireliğe yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	Cerrahi kliniklerde çalışan 317 hemşire	Cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri orta düzey olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Açıkgöz G. (2015)	Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin ve profesyonellik davranışlarının belirlenmesi amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	678 hemşire	Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin ve profesyonellik davranışlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Yıldırım Öztürk T. (2014)	Yönetici pozisyonunda çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme becerileri ile araştırma kullanım engelleri ve kolaylaştırıcılarına yönelik algılarını belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	220 yönetici hemşire	Yönetici hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğunu bildirmişlerdir.	4
Durmuş M. (2012)	Dördüncü sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	7 üniversiteden tüm sınıflardan 549 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyinin düşük olduğu belirlendi.	4
Erkuş B. (2011)	Özel hastanelerde çalışan yönetici hemşirelerin ve hemşirelerin eleştirel düşünme düzeyi ve problem çözme becerilerini belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	109 yönetici hemşire ve 1314 hemşire	Yönetici hemşireleri ve hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim puanlarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Yılmaz Doğan E. (2010)	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	Tüm sınıflardan 287 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin orta düzeyde olduğu ve okudukları kitap sayısı arttıkça eleştirel düşünme düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmış.	4

Erzincanlı S. (2010)	Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleriyle problem çözme becerilerinin ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	264 hemşire	Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Şengül F. (2010)	Hemşirelik eğitim modellerinin (klasik eğitim, probleme dayalı öğretim ve entegre eğitim), sosyodemografik özelliklerin, sosyal faaliyetler ve eğitimle ilgili özelliklerin hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	1. ve 4. sınıf 390 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin sadece %11,5'i yüksek eleştirel düşünme düzeyine sahip olduğu, entegre eğitim modeli sonrası diğer modellere göre hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Sarioğlu Ö. (2009)	Yoğun bakım ve serviste görev yapan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesi, karşılaştırılması ve eleştirel düşünme eğilimlerini etkileyebilecek bazı noktaların belirlenmesi amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	63 yoğun bakım hemşiresi, 107 servis hemşiresi	Her iki grubunda eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzey olduğu, çalışılan birimin eleştirel düşünme eğilimlerini etkilemediği sonucuna ulaşılmış.	4
Öztürk N. (2006)	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini ve eleştirel düşünme düzeylerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	Her sınıftan 312 hemşirelik öğrencisi	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Dirimeşe E. (2006)	Hemşire ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini değerlendirmek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	56 hemşirelik öğrencisi (4. Sınıf) ve 143 lisans mezunu hemşire	Hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin orta düzeyde olduğu, hemşirelik öğrencilerinin ölçek toplam puan ortalamasının hemşirelere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	4
Dil (Çoşkun) S. (2001)	Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmış.	Watson-Glaser Eleştirel Düşünme Gücü Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	86 hemşirelik öğrencisi (araştırma grubu) ve 92 Beslenme ve diyetetik öğrencisi (kontrol grubu) (tabakalı rastgele örnekleme yöntemi)	Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin eleştirel düşünme puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.	4

Tablo 2. Çalışmaya Dahil Edilen Doktora Tezlerine Ait Değişkenler

Yazar ve yıl	Amaç	Kullanılan materyal	Araştırma türü	Örneklem	Sonuç	Kanıt düzeyi
Burucu R. (2019)	Klasik ve vaka temelli öğretim yöntemlerinin hemşirelik öğrencilerinin algıladıkları öz yeterlilik durumu ve eleştirel düşünme düzeylerine etkisini değerlendirmek, öğrencilerin vaka temelli öğretim yöntemi hakkında düşünce ve önerilerini belirlemek amacıyla yapılmış.	Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Randomize, ön-test kontrollü deneysel bir tasarım ve karma yöntem	37 müdahale ve 37 kontrol grubu olacak şekilde 74 hemşirelik öğrencisi	Her iki eğitim arasında grupların öz yeterlilik ve eleştirel düşünme puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, vaka temelli eğitimin eleştirel düşünme düzeyini artırdığı sonucuna ulaşılmış.	2
Akalın A. (2018)	Preeklampsili gebe yönetiminde hemşirelik öğrencilerinin bilgi, eleştirel düşünme ve klinik karar verme düzeyi ile ilgili senaryo temelli yüksek gerçekli simülasyon yönteminin etkisini değerlendirmek, hemşirelik öğrencilerinin simülasyon yöntemine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Karma yöntem tipinde randomize kontrollü çalışma	3. sınıf 53 müdahale grubu, 54 kontrol grubu olarak toplam 107 hemşirelik öğrencisi	Ön test sonrasında her iki grubun eleştirel düşünme puan ortalamaları düşük olduğu ve aradaki farkın anlamlı olmadığı, müdahale sonrasında ise müdahale grubunun ölçek puan ortalamasının arttığı ve anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmış.	2
Bıkmaz Z. (2016)	Hemşirelerin algılanan yetkinlik düzeyleri, hemşirelik öğrencilerinin hemşirelerden bekledikleri yetkinlik düzeyleri, eleştirel düşünme eğilimleri, algılanan otonomi düzeyleri ile sosyodemografik verileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmış. Aynı zamanda "Hemşire Yetkinlik Ölçeği"nin Türkçe uyarlamasının yapılması amaçlanmıştır.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Tanımlayıcı çalışma	443 hemşire, 3. ve 4. sınıf 543 hemşirelik öğrencisi	"Hemşire Yetkinlik Ölçeği"nin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu, hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi puanları birbirine çok yakın ve düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmış.	4
Doğan P. (2015)	Hemşirelik eğitiminde farklı simülasyon yöntemlerinin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri ve öz yeterlilik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmış.	California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Ön test son-test kontrol gruplu deneysel	2. sınıf hemşirelik öğrencilerinden 24 standardize hasta ile simülasyon grubuna, 24 yüksek gerçekli	Kullanılan simülasyon yöntemlerinin eleştirel düşünme ve öz etkililik düzeylerinde olumlu sonuçlar olduğu, önce yüksek gerçekli simülasyon sonra da standardize hasta	3

					simülasyon grubuna, 23 kontrol grubu	ile simülasyonun etkin olduğu sonucuna varılmış.	
Kanbay Y. (2013)	Hemşirelik öğrencilerine verilen eleştirel düşünme eğitiminin problem çözme üzerine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmış.	California Düşünme Ölçeği	Eleştirel Eğilimi	Ön test- son test kontrol gruplu deneysel	93 birinci sınıf hemşirelik öğrencisi, 44'ü eğitim grubu ve 49'u kontrol grubu	Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünmenin problem çözme becerisini arttırdığı, eleştirel düşünme becerisinin eğitimle artırılabilirliği sonucuna ulaşılmış.	3
Yıldırım B. (2010)	Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi, geliştirilmesine yönelik hazırlanan beceri temelli seçmeli dersin etkisinin incelenmesi amacıyla yapılmış.	California Düşünme Ölçeği	Eleştirel Eğilimi	Denk olmayan kontrol gruplu, zaman serili desen araştırması	2. ve 3. Sınıf hemşirelik öğrencilerinden "Hemşirelikte eleştirel düşünme" seçmeli dersine kayıt yaptıran 39 öğrenci tartışma grubu, 39 öğrenci kontrol grubu	Her iki grubun ön test eleştirel düşünme eğilimi puan ortalamalarının düşük ve aradaki farkın anlamlı olmadığı, son test ölçek puanlarının iki grup arasında fark olduğu, tartışma grubunun eleştirel düşünme eğilimi puanının orta düzey, kontrol grubunun ise düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmış.	3
Atay S. (2010)	Kavram haritaları ile hazırlanan bakım planlarının öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmış.	California Düşünme Ölçeği	Eleştirel Eğilimi	Ön-test son-test kontrol gruplu deneme modeli	Birinci ve ikinci sınıf hemşirelik öğrencilerinden 40 kontrol grubu, 40 deney grubu	Deney grubundaki hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin arttığı, deney grubunun eleştirel düşünme eğilim puanlarının kontrol grubuna göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış.	3
Şenturan L. (2006)	Cornell Eleştirel Düşünme Testi-Z seviyesinin Türkçe'ye uyarlanarak, geçerlilik ve güvenilirlik değerlendirmesini, hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyi, etkileyen faktörleri ve müfredat programlarının eleştirel düşünme üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmış.	Cornell Düşünme Seviyesi, California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Eleştirel Testi-Z	Tanımlayıcı çalışma	1124 birinci sınıf, 905 dördüncü sınıf toplam 2029 hemşirelik öğrencisi (basit rastlantısal örneklem ile)	Cornell Eleştirel Düşünme Testi-Z Seviyesinin ülkemizde geçerli ve güvenilir olmadığı sonucuna ulaşılmış. Birinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimi puan ortalaması dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuş fakat istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış.	4

TARTIŞMA

Lisansüstü hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünmeye yönelik yaptıkları tezlerin kanıt düzeyleriyle birlikte değerlendirilmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda, 29 adet tez değerlendirilmiştir. Tezlerden 21'i yüksek lisans tezi, 8'i ise doktora tezi olarak yapıldığı saptanmıştır. Tezlerin %51.72'si (n: 15) son 5 yıl da yapıldığı görülmüştür. Tezlerin çoğunluğunun tanımlayıcı çalışma olarak dizayn edildiği, %79.31'inin kanıt düzeylerinin 4 düzeyinde (n:23) olduğu belirlenmiştir. Tezlerin %62.07'sinin (n: 18) örneklemini hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturmaktadır.

Tanımlayıcı çalışmalar sorunların belirlenmesi ve ortaya konması nedeniyle önemlidir. Bu çalışmalar bilimsel kanıt ortaya koymak için ilk adımı oluşturmaktadır (Karagözoğlu, 2017). Hemşirelikte kuram ve modellerin geliştirilmesi, kanıta dayalı uygulamaların ilerletilmesi için tanımlayıcı çalışmaların zorunlu olduğu belirtilmiştir (Karagözoğlu, 2005). Hemşirelik alanında bilimselliğe ve uygulama alanında kanıtlara ulaşmak için bir konuda yapılan deneysel çalışmalara da ihtiyaç vardır. Özellikle konuya ilişkin randomize kontrollü çalışmaların artması bilimselleşmeye katkı sağlayacak ve uygulama alanına kanıt sunacaktır (Şenyuva, 2016). Yapılan inceleme sonucunda ülkemizde eleştirel düşünme üzerine yürütülen tezlerin büyük çoğunluğunun (%79.31) tanımlayıcı araştırma olduğu görülmüştür. Tezlerin yalnızca %20.69'unun randomize kontrollü yada ön test-son test çalışması olduğu belirlenmiştir.

Hemşirelik uygulamalı bir meslek olması nedeniyle eğitimcilerin bilişsel süreç özelliklerini bilmesi, öğrenciye örnek olması ve klinik ortamlarda öğrencilerin eleştirel düşünebilmesini sağlamalıdır (Arli ve ark., 2017). Eleştirel düşünme sağlandıktan sonra bu becerilerin nasıl yansıtılması ve değerlendirilmesi gerektiği de önemlidir (Fero ve ark., 2009). Bu nedenle de öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir (Arli ve ark., 2017). Literatürde yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme puanlarının düşük olduğu saptanmıştır (Aydın ve Kurudirek, 2021; Çalışkan ve ark., 2020; Kaya ve ark., 2017; Kaya ve ark., 2018; Ulger, 2018; Uyar ve Güven, 2020). Hemşirelerin de benzer şekilde eleştirel düşünme puanlarının düşük olduğu belirtilmiştir (Afşar ve ark., 2018; Baran ve Balcı, 2017; Kobya ve Bulut, 2020; Sarıtaş ve Yıldırım, 2020). Türkiye'deki tezlerin 18'inde hemşirelik öğrencilerinin, 11'inde hemşirelerin eleştirel düşünme puanları değerlendirilmiştir. Hemşirelik öğrencileri ve hemşirelerin eleştirel düşünme puanları tezlerde düşük ve orta düzey değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Türkiye'de yürütülen tezlerde hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin eleştirel düşünme puanlarının literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Eleştirel düşünmenin hemşirelik öğrencilerinde, hemşirelerde düşük ve orta düzeyde çıkması eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörlerden, kurumlardaki eğitim içeriğinden, eleştirel düşünmeyi geliştirecek uygun ortamın olmamasından, eğitimcilerin eleştirel düşünmeyi ne kadar öğretebildiklerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Eleştirel düşünme birçok faktörden etkilenmektedir. İncelemiş olduğumuz tezlerin 4'ünde eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. İncelenen 7 tezde farklı kavramlarla ilişki aranmış, 9 tezde eleştirel düşünmenin kavramlardan etkilenmesi incelenmiştir. 9 tezde ise eleştirel düşünme ile birlikte farklı kavramların değerlendirilmesi ortaya konmuştur. Yaratıcı düşünme becerisi ve bireyselleştirilmiş bakım, duygusal zeka, iş doyumu, kültürlerarası iletişim, otonomi düzeyleri, kitap okuma alışkanlığı, algılanan otonomi ve algılanan yetkinlik ile eleştirel düşünme arasında tezlerde ilişki aranmıştır. Tezlerin sonuçlarında bakılan kavramlar ile eleştirel düşünme arasında ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Algılanan stres, müfredat, problem çözme becerisi, beceri temelli ders, kavram haritası, farklı eğitim modelleri, özyeterlilik durumu, simülasyon ve klinik karar vermenin eleştirel düşünme üzerine etkileri tezlerde incelenmiştir. Algılanan stresin eleştirel düşünmeyi olumsuz yönde etkilediği, diğerlerinin ise olumlu yönde etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Sonuçların literatürle uyumlu olduğu görülmektedir (Çelik ve ark., 2015; Windish, 2015).

Eleştirel düşünme yetkinliği, eğitim seviyesinin artmasıyla veya diğer alanlardaki yeterlilikle otomatik olarak kazanılmaz. Yıllarca çalışan ve deneyim kazanan klinisyenlerin başarılı eleştirel düşünürler olduğu varsayılmaz; tersine, hemşirelik öğrencileri veya tıp öğrencileri, halihazırda oldukça gelişmiş eleştirel düşünürler olabilir. Öğrencinin eleştirel düşünme yeteneğinin daha deneyimli klinisyenlerin gözlemleriyle doğal olarak gelişeceği varsayılmaz; bunun yerine öğretmeli ve açıkça değerlendirilmelidir (Cody, 2002; Papp ve ark., 2014).

Hemşirelik eğitimindeki yeni stratejilerde, bilgi edinmeye ve davranışları şekillendirmeye odaklanan geleneksel eğitimin yanı sıra, yaratıcılık ve eleştirel düşünmeyi ele alacak şekilde, öğrencilerin değerleri, inançları, duyguları, deneyimleri veya koşulları gibi boyutların da entegre edildiği metodolojilerle birleştirilmesi önerilmektedir (Jin ve Bridges, 2016). Eleştirel düşünme becerilerini öğretebilmek için en etkili yöntemler, küçük grup etkinlikleri, soru-cevap, rol performansı, tartışma ve müzakere, vaka çalışmaları veya klinik senaryolar, yazılı belgeler, kavram haritalama, öğrenme döngüsü ve harmanlanmış öğrenmedir (Chan, 2013). İncelenen tezlerde de bu konular derinlemesine incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonuçlar bu uygulamaların eleştirel düşünmeyi arttırdığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak hemşireliğin profesyonelleşmesi ve bilime katkı sağlaması çok önemlidir. Hemşirelerde uygulamaların bilimsel bilgiye dayandırma kültürünün oluşturulmasına ve araştırmalar için eleştirel olarak değerlendirme becerilerinin geliştirilmesine bağlıdır. Eleştirel düşünme hemşirelik mesleğinden ayrı olarak düşünülemez. Eleştirel düşünme ile ilgili tezlerin yarısından fazlasının öğrenci hemşireler ile yapılması nedeniyle tezlerin çalışan hemşireler üzerine yoğunlaştırılması önerilmektedir. İncelenen tezlerde tanımlayıcı çalışmaların fazla olması sebebiyle randomize kontrollü çalışmalara ağırlık verilmesi önerilmektedir. Bunun sonucunda eleştirel düşünmeyi öğretme noktasında büyük adımlar atılacağı öngörülmektedir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan lisansüstü tezlerde yazarlar YÖK Ulusal Tez Merkezi veri giriş formunu onaylayarak çalışmaların ulaşılabilir olmasına izin vermektedir. Bu doğrultuda veri tabanında erişime izin verilen tezler incelenmiştir.

YAZAR KATKI ORANI

Fikir: E.T.; Tasarım: E.T.; Denetleme: E.T., A.K.; Kaynaklar: E.T., A.K.; Malzemeler: E.T., A.K.; Veri Toplanması: E.T., A.K.; Analiz ve Yorum: E.T., A.K.; Literatür Taraması: E.T.; Yazıyı Yazan: E.T., A.K.; Eleştirel İnceleme: E.T., A.K.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma mali açıdan desteklenmemiştir.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, G. (2015). *Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin ve profesyonellik davranışlarının belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

Afşar, F., Özkan, A., & Arslanoğlu, A. (2018). Hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimleri: Bir eğitim ve araştırma hastanesi örneği. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 5(1), 71-75.

Akalın, A. (2018). *Preeklampsili gebe yönetiminde simülasyon yönteminin hemşirelik öğrencilerinin bilgi, eleştirel düşünme ve klinik karar verme düzeyine etkisi* [Doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

Alfaro-LeFevre, R. (2016). *Critical thinking, clinical reasoning and clinical judgment: A practical approach* (6. Baskı). Elsevier.

Arlı, S.K., Bakan, A.B., Öztürk, S., Erişik, E., & Yıldırım, Z. (2017). Critical thinking and caring in nursing students. *International Journal of Caring Sciences*, 10(1), 471-478.

Atay, S. (2010). *Kavram haritaları ile oluşturulan bakım planlarının öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.

Aydın, A., & Kurudirek, F. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin yaratıcılıklarına etkisi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(1), 140-9.

Baran, M., & Balcı, F. (2017). Yönetici hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri üzerine bir araştırma. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 4(2), 63-71.

- Bıkmaz, Z. (2016). *Öğrenci ve mezun hemşirelerin yetkinlik algıları ile otonomi ve eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Burden, P.R., & Byrd, D.M. (2010). *Methods for effective teaching: Meeting the needs of all students* (5. Baskı). Allyn & Bacon.
- Burucu, R. (2019). *Hemşirelik öğrencilerinde vaka temelli öğretim yönteminin algılanan öz-yeterlilik ve eleştirel düşünme düzeylerine etkisi: Karma yöntem* [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Castledine, G. (2010). Critical thinking is crucial. *British Journal of Nursing*, 19(4), 271.
- Chan, Z.C. (2013). A systematic review of critical thinking in nursing education. *Nurse Education Today*, 33(3), 236-240.
- Cody, W.K. (2002). Critical thinking and nursing science: Judgment, or vision? *Nursing Science Quarterly*, 15(3), 184-189.
- Çalışkan, N., Karadağ, M., Durmuş-İskender, M., Aydoğan, S., & Gündüz, C.S. (2020). Eleştirel düşünme dersinin hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve eleştirel düşünme motivasyonlarına etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(4), 544-51.
- Çelik, S., Yılmaz, F., Karataş, F., Betül, A. L., & Karakaş, N.S. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(1), 74-85.
- Çengel, B.A. (2020). *Yoğun bakım hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile iş doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Di Vito-Thomas, P. (2005). Nursing student stories on learning how to think like a nurse. *Nurse Educator*, 30(3), 133-136.
- Dil-Çoşkun, S. (2001). *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Dirimeşe, E. (2006). *Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Doğan, P. (2015). *Hemşirelik eğitiminde farklı simülasyon yöntemlerinin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri ve öz etkililik düzeylerine etkisi* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Durmuş, M. (2012). *Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyinin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Ennis, R.H. (1989). Critical thinking and subject specificity: Clarification and needed research. *Educational researcher*, 18(3), 4-10.
- Erkuş, B. (2011). *Özel hastanelerde çalışan yönetici hemşirelerin ve hemşirelerin eleştirel düşünme düzeyi ve problem çözme becerileri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Erzincanlı, S. (2010). *Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri ve problem çözme becerilerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Eskidemir, S. (2020). *Hemşirelik lisans ve yüksek lisans öğrencilerinde eleştirel düşünme ve duygusal zeka arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Falcó-Pegueroles, A., Rodríguez-Martín, D., Ramos-Pozón, S., & Zuriguel-Pérez, E. (2021). Critical thinking in nursing clinical practice, education and research: From attitudes to virtue. *Nursing Philosophy*, 22(1), e12332.
- Fero, L.J., O'Donnell, J.M., Zullo, T.G., Dabbs, A.D., Kitutu, J., Samosky, J.T., & Hoffman, L.A. (2010). Critical thinking skills in nursing students: Comparison of simulation-based performance with metrics. *Journal of Advanced Nursing*, 66(10), 2182-2193.
- Fero, L.J., Witsberger, C.M., Wesmiller, S.W., Zullo, T.G., & Hoffman, L.A. (2009). Critical thinking ability of new graduate and experienced nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 65(1), 139-148.

- Jin, J., & Bridges, S. (2016). Qualitative research in PBL in health sciences education: A review. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 10(2), 13.
- Kanbay, Y. (2013). *Hemşirelik öğrencilerine verilen eleştirel düşünme eğitiminin problem çözme becerisi üzerine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Karagözoğlu, Ş. (2005). Bilimsel bir disiplin olarak hemşirelik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 6-14.
- Karagözoğlu, Ş. (2017, Nisan, 20-22). *Kanıt düzeyi yüksek araştırmaların hemşirelikte önemi* [Sözlü sunum]. I. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Kashaninia, Z., Yusliani, F., Hosseini, M. A., & Soltani, P. R. (2015). The effect of teaching critical thinking skills on the decision making style of nursing managers. *Journal of Client-Centered Nursing Care*, 1(4), 197-204.
- Kaya, H., Şenyuva, E., & Bodur, G. (2017). Developing critical thinking disposition and emotional intelligence of nursing students: a longitudinal research. *Nurse Education Today*, 48, 72-77.
- Kaya, H., Şenyuva, E., & Bodur, G. (2018). The relationship between critical thinking and emotional intelligence in nursing students: A longitudinal study. *Nurse Education Today*, 68, 26-32.
- Kobyabulut, H., & Bulut, E. (2020). Pediatri Hemşirelerinin Eleştirel Düşünme Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(1), 37-48.
- Köksal, A.G. (2020). *Öğrenci hemşirelerin algıladıkları stresin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi* [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Öztürk, N. (2006). *Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler* [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Papp, K.K., Huang, G.C., Clabo, L.M.L., Delva, D., Fischer, M., Konopasek, L., Schwartzstein, R., & Gusic, M. (2014). Milestones of critical thinking: a developmental model for medicine and nursing. *Academic Medicine*, 89(5), 715-720.
- Popil, I. (2011). Promotion of critical thinking by using case studies as teaching method. *Nurse Education Today*, 31(2), 204-207.
- Sarıoğlu, Ö. (2009). *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinde çalışan yoğun bakım ve servis hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Sarıtaş, S., & Yıldırım, M. (2020). Ameliyathane hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2), 252-256.
- Stetler, C.B. (2001). Updating the Stetler model of research utilization to facilitate evidence-based practice. *Nursing Outlook*, 49(6), 272-279.
- Şabanoğlu, G. (2020). *Hemşirelerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri ile bireyselleştirilmiş bakım algıları arasındaki ilişki* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Şengül, F. (2010). *Hemşirelik eğitim modellerinin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi: Çok merkezli çalışma* [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Şenturan, L. (2006). *Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Şenyuva, E. (2016). Hemşirelik eğitimi ve kanıta dayalı uygulamalar. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 24(1), 59-65.
- Taşçı, Ö. (2018). *Cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri ile kanıta dayalı hemşireliğe yönelik tutumlarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Tseng, H.C., Chou, F.H., Wang, H.H., Ko, H.K., Jian, S.Y., & Weng, W.C. (2011). The effectiveness of problem-based learning and concept mapping among Taiwanese registered nursing students. *Nurse Education Today*, 31(8), e41-e46.
- Ulger, K. (2018). The effect of problem-based learning on the creative thinking and critical thinking disposition of students in visual arts education. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, 12(1), 10.

- Urhan, E. (2019). *Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Okan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Uyanık, G. (2019). *Hemşirelik öğrencilerinin kültürlerarası iletişim yeterliliği ve eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişkinin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Uyar, G.M. (2019). *Öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri ve otonomi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Uyar, M.G., & Güven, Ş.D. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile otonomi düzeyleri arasındaki ilişki. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 7(3), 421-30.
- Von Colln-Appling, C., & Giuliano, D. (2017). A concept analysis of critical thinking: A guide for nurse educators. *Nurse Education Today*, 49, 106-109.
- Windish, D.M. (2015). Reflective practice and stress: helpful, harmful or uninfluential in critical thinking. *Journal of General Internal Medicine*, 30(9), 1237-1238.
- Yalçınkaya, S.B. (2019). *Hemşire akademisyenlerin akademik etik değerlerinin ve eleştirel düşünme düzeylerinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yetik-Aras, A. (2019). *Acil serviste çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yıldırım Öztürk, T. (2014). *Yönetici hemşirelerin eleştirel düşünme becerileri ile araştırma kullanım engelleri ve kolaylaştırıcılarına ilişkin alguları* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yıldırım, B. (2010). *Beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğrenci hemşirelerde eleştirel düşünme gelişimine etkisi* [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yılmaz Doğan, E. (2010). *Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumları* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.